શ્રી

क्षमाकुलकादि संग्रह.

...ણીજી શ્રી લાભશ્રીજી મહારાજના સદુપદેશથી

— બાઈ સંતોક —

તથા બાઈ જડી તે શા હુકમચંદ ઉકાની વિધવાની

આર્થિક સહાયથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા.

ભાવનગર

ધી "શારદા વિજય" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ—ભાવનગર.

વીર સંવત ૨૪૪૭ વિક્રમ સંવત ૧૯૭૭

કીંમત નવ આના.

આ બુકની અંદર આપેલા ગ્રંથાવગરનું ઉપયોગીપણું.

૧ ક્ષમાકુલક-જે કે માત્ર ૨૫ જ ગાથાનું છે, પણ ભવ્ય જીવોને ક્ષમા મેળવવા માટે પરમ સાધન ભૂત છે તે કુલકના પ્રાંત ભાગે આપેલી અજ્ઞ્ચકારી ભદ્રાની કથા ખાસ અસરકારક છે.

૨ ઇદ્રિયવિકાર નિરોધ કુલક-માત્ર નવજ ગાથાનું છે, પણ તેના કર્ત્તાએ તેની અંદર રહસ્ય ઘણું સમાવેલું છે કાયમને માટે કંઠે કરી રાખવા લાયક છે

૩ અધ્યાત્મ બાવની-કે જેના કર્ત્તાનું નામ કર્ત્તા નિ મિમાની હોવાથી આપેલું જણાતું નથી તેની ભાષા બહુજ અસરકારક છે અધ્યાત્મનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજાવનાર છે અને સંસાર ઉપરથી ઉદાસીન ભાવ પ્રાપ્ત કરાવે તેવી છે તેની ભાષા સરલ હિંદી છે

૪ પુદ્ગળ ગીતા-આ સ્વરોદયની સાથે છપાયેલ ભાષા ગ્રંથ છે ચિદાનંદજી ઉર્ફે કર્પૂરચંદજી મહારાજની બનાવેલ છે ભાષા હિંદી છે તેની ગાથા ૧૦૮ છે તેમાં પુદ્ગળનું યથાર્થ સ્વરૂપ ખરું કરી દીધું છે આ પ્રાણી પુદ્ગળમાં કેવો લીન થઈ ગયો છે ? તે સ્પષ્ટ કરી આપી તેનાથી જુદા થવા-તેનો ભેદ સમજી તેના પરની લીનતા તજી દેવા ઉપદેશ આપેલો છે

૫ ચિત્તશિક્ષા છત્રીશી—આ પંડિત નીતિવિજયજી કૃત પરમપદ રચના છે. વ્યવહાર, ધર્મ અને [illegible] લોકનાને માટે [illegible] કરી [illegible] લાયક છે. એ [illegible] બાળકોને તેમજ સ્ત્રીઓને [illegible] અપન [illegible] શકે છે.

૬ દયા છત્રીશી દુહા, દોહરા, ગવૈયા [illegible] ગવૈયા [illegible] શ્રી ચિદાનંદજી ઉર્ફે કપૂરચંદજી મહારાજશ્રીએ બનાવેલી છે. મૂર્તિપૂજાની [illegible] માટે તેની [illegible] ઘણી [illegible] ઉપયોગી છે. મુનિ શ્રી કપૂરવિજયજીએ તેની શુદ્ધિ માટે સારો પ્રયાસ કર્યો છે. તેની નકલ [illegible] મળવાથી ગવૈયામાં [illegible] પદ [illegible] પૂર્ણ કરી પડી છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે.

૭ પ્રશ્નોત્તરના દુહા—આ તો [illegible] જગ્યાની પૂર્તિ કરવા માટે બુદ્ધિને કેળવવાનું સાધન થઈ પડે તેવું છે. પણ અર્થમાં એમ સ્પષ્ટતા કરી નથી એટલે [illegible] વાંચનારને સમજવા માટે તકલીફ લેવી પડે તેમ નથી.

આ સર્વ ઉપયોગી જાણીને પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. તેનો યથાયોગ્ય લાભ લેવા વિજ્ઞપ્તિ છે.

પ્રસિદ્ધ કર્તા

॥ श्री क्षमाकुलकम् ॥

ॐ

गाथा—नमिउण पुव्वगुरसाण
पसमरससुट्टियाग पयकमलं ।
नियजीवस्स णुसट्टि
कसायवसगस्स वुच्छामि ॥ १ ॥

छाया— नत्वा पूर्वगुरुणाणां
प्रशमरससुस्थिताना पदकमलं ।
निजजीवस्यानुशास्ति
कषायवशगस्य वक्ष्यामि ॥ १ ॥

અર્થ—પ્રશમરસમાં ભરી ઝીને ભરેલા એવા પૂર્વપુરૂષોના ચરણકમળને નમીને કષાયને વશ થયેલા પોતાના જીવના અનુશાસનને હું કહીશ. ૧.

गयमेयज्जमहामुणि-
खंदगसीसाण साहुचरियाइं ।
सुमरंतो कह कुप्पसि
इत्तियमित्तेवि रे जीव ! ॥ २ ॥

छाया— गज [सुकुमाल] मेतार्यमहामुनि
स्कन्दकशिष्याणां साधुचरितानि ।
स्मरन् कथं कुप्यसि
एतावन्मात्रेऽपि रे जीव ! ॥ २ ॥

અર્થ—હે જીવ ! તું મહામુનિ ગજસુકુમાલ તથા મેતાર્ય મહામુનિ અને સ્કંદકસૂરિના શિષ્યોના ઉત્તમ ચરિત્રોને સંભારતો થકો (જાણતો અને) આટલા માત્રથી પણ શા માટે કોપ કરે છે. ૨

पिच्छसु पाणविणासेवि
नेव कुप्पंति जे महासत्ता ।
तुज्झ पुण हीणमत्तस्स
वयणमित्तेवि गम खमा ॥ ३ ॥

छाया— प्रेक्षस्व प्राणविनाशेऽपि
नैव कुप्यन्ति ये महासत्त्वा ।
तव पुनर्हीनसत्त्वस्य
वचनमात्रेऽप्येषा क्षमा ॥ ३ ॥

અર્થ —જે મહાધૈર્યવાળા પુરૂષો હોય છે તે પ્રાણનો નાશ થયે મતે પણ નિશ્ચે કોપતા નથી અને હીનમત્ત્વવાળા એવા તને એક વચન માત્રમા પણ ક્ષમા રહેતી નથી ૩

अक्कोस–हणण–मारण–
धम्मब्भंसाण बालसुलभाण ।

लाभं मन्नइ धीरो
जहुत्तराण अभावम्मि ॥ ४ ॥

छाया— आक्रोश-हनन-मारण-
धर्मभ्रंशानां बालसुलभानाम् ।
लाभं मन्यते धीरो
यथोत्तराणामभावे ॥ ४ ॥

અર્થ:—ધીર પુરુષ અજ્ઞાનીને સુલભ એવા આક્રોશ હનન, મારણ તથા ધર્મભ્રંશ—તેના અનુક્રમે અભાવમાં લાભ માને છે (અર્થાત ધીર પુરુષો અજ્ઞાનીના એવા આક્રોશમાં હનનાદિક તો નથી કર્યું? હનન કરે તો પણ મારણ તો નથી કર્યું? મારીને મૃત્યુ પમાડે તો પણ મારો ધર્મભ્રંશ તો નથી કર્યો? એમ ઉત્તરોત્તરના અભાવથી લાભ માને છે. અર્થાત્ મૃત્યુ પર્યંતના કષ્ટમાં પણ ક્રોધ કરતા નથી.) ૪

रे जीव ! मुहदुहेसु

निमित्तमित्त परो जीयाण वि ।
मकयफलं भुजंतो
कीम मुहा कुपसि परम्म ॥ ५ ॥

छाया— रे जीव ! सुखदु खयो–
निमित्तमात्र परो जीवानामपि ।
स्वकृतफलं भुजान
कि मुधा कुप्यसि परस्मै ॥ ५ ॥

અર્થ—હે જીવ ! અન્ય મનુષ્ય, પ્રાણીઓના સુખ અને વિષે નિશ્ચ નિમિત્ત માત્ર છે તો તુ તારા કેલા કર્મના ફળને ભોગવતો થકે બીજા ઉપર નાહક શેકટ કોપ કરે છે ? ૫

कोहवमट्टे भंते !
जीवे वि जणइ इय निजाणंतो ।
भगवइवयणं निलज्ज !
देमि कोवस्स अवगासं ॥ ६ ॥

छाया— क्रोधवशार्त्तो भगवन् !
जीवः किं बध्नातीति वितानय ।
भगवतीवचन निर्मल !
कथय क्रोधस्यावसानम् ॥ ६ ॥

અર્થ— હે ભગવન્ ! જીવ ક્રોધને આધીન થયો થકો શું કરે છે ? એ ગૌતમનું ભગવતીનું વચન સાંભળી ઘણો જ નિર્મળ ! ક્રોધનો અંત કેમ આવે છે ? ૬

॥ भगवतीपाठ ॥

कोहवसट्टे भंते ! जीवे किं बंधइ किं पकरेइ किं चिणाइ किं उवचिणाइ ? । गोयमा ! कोहवसट्टेण जीवे आउअवज्जाओ सत्तकम्मपगडिओ सिढिलबंधणबद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ । हस्सकालठिइआओ दीह- आओ पकरेइ । मंदाणुभागाओ

तिव्वाणुभागाओ पकरेइ । अप्पपएसग्गा बहु-पएसग्गाओ पकरेइ । आउअं च णं कम्मं सिअ बधइ सिअ नो बधइ । असायावेअणिज्जं च णं कम्मं भुज्जो भुज्जो उवचिणइ । अणाइयं च णं अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसारकांतारं अणुपरियट्टइ ॥

— छाया —

क्रोधवशार्त भगवन् ! जीवः किं बध्नाति किं प्रकरोति किं चिनोति किमुपचिनोति ? गौतम ! क्रोधवशार्तो जीवः आयुष्कर्मवर्जाः सप्त कर्मप्रकृती शिथिलबन्धनबद्धाः घनबन्धनबद्धाः प्रकरोति । ह्रस्वकाल-स्थितीर्दीर्घकालस्थितीः प्रकरोति । मन्दानुभागाः तीव्रानुभागाः प्रकरोति । अल्पप्रदेशकाः बहु-प्रदेशकाः करोति च । आयुष्कर्म स्यात् बध्नाति स्यात् नो बध्नाति । असातावेदनीयं च कर्म भूयो भूयः

भमिहिमि भवरन्नाग
दीणमणो दुत्थिउव्व तुम ॥ ८ ॥

छाया— रे जीव ! कषायहुताशनेन
दग्धे नाग्निगृहगारे ।
भ्रमिष्यसि भवकान्तारे
दीनमना दुःस्थित इव त्वम् ॥ ८ ॥

અર્થ— હે જીવ ! કષાયરૂપી અગ્નિવડે કરીને આશ્રિવરૂપ ઘરમાર બાળ્યે છતે તુ ભવાટવીમા દીનમન વાળો થઇને દુખીયાની માફક ભમીશ. ૮

इहय चिय पच्चक्व
दुक्खमिण तुज्झ कोहरमगस्स
ज पुण परमि लोए
त जाणइ जीव ! सव्वन्नू ॥ ९ ॥

छाया— इहैव प्रत्यक्ष
दुःखमिद तव क्रोधरागस्य ।

यत् पुन परस्मिन् लोके
तज्जानाति जीव ! सर्वज्ञ ॥ ९ ॥

અર્થ—હે જીવ ! ક્રોધને આધીન એવા તને પ્રથમ તો આ દેખાતુ દુ ખ અહિંજ પ્રત્યક્ષ છે. અને વળી પરલોક સ બધી જે દુ ખ પ્રાપ્ત થવા સંભવ છે. તે દુ ખને તો સર્વજ્ઞજ જાણે છે. ૯

न मुणंति परं अप्पं
कयमकय सुंदर चं ब्यरं वा ।
धणमित्तनासमरण
वेर न गणंति कोहंधा ॥ १० ॥

छाया— न जानन्ति पर आत्मान
कृतमकृत सुंदर चेतर वा ।
धनमित्रनाशमरण
वैर न गणयन्ति क्रोधान्धा ॥ १० ॥

અર્થ—ક્રોધથકી અ ધ બની ગયેલા પુરૂષો પરને-

छाया— यदर्जितं शमीपत्रै-
स्तपो-नियम-ब्रह्मचर्याग्निभि
मा खलु तत् कर्षं दर्भैन
उन्मार्ग्य मार्गपत्रैः ॥ १३ ॥

અર્થ—તપ-નિયમ-બ્રહ્મચર્ય રૂપી શમીના પાદડા વડે કરીને જે કાંઈ એકઠુ કર્યું, તેને ક્ષલ્લ કરતો થકો તુ આગના પાદડા વડે કરીને ઉડાડ મા શમીના પત્ર બહુ નાના હોય છે તેના વડે બહુ જુજ એકઠુ થાય છે તેને આગ વૃક્ષના બહુ મોટા પાદડા વડે ઉડાડતા ક્ષણમા કાઢી જાય છે ૧૩

पढउ सुअं धरउ वयं
कुणउ तवं चरउ बंभचेराई ।
तहवि तयं सव्वंपि हु
निरत्थयं कोहमगस्स ॥ १४ ॥

छाया— पठतु श्रुतं धरतु व्रतं
करोतु तपश्चरतु ब्रह्मचर्याणि ।

तथापि तत् सर्वमपि स्यात्
निरर्थकं क्रोधवशगस्य ॥ १४ ॥

અર્થ—શ્રુત ભણો, વ્રત ધારણ કરો, તપ કરો, બ્રહ્મચર્યાદિક આચરો, તોપણ તે સર્વ ધર્મકાર્ય, ક્રોધને આધીન થયેલા પુરૂષનું નિરર્થક થાય છે. અર્થાત્ ક્રોધ કરવાથી સર્વ ધર્મકાર્યનો સહજમાં નાશ થાય છે ૧૪

जइ जलइ लोए जलउ
कुसत्थपवणाहओ कसायग्गी ।
तं चुज्जं ज जिणवयण–
वारिसित्तो वि पजालइ ॥ १५ ॥

छाया— यदि ज्वलति लोके ज्वलतु
कुशास्त्रपवनाहत कषायाग्नि ।
तदाश्चर्यं यद् जिनवचन–
वारिसिक्तोऽपि प्रज्वलति ॥ १५ ॥

અર્થ—કુશાસ્ત્ર રૂપ પવનથી હણાયેલો

सुहगुरुउवएसस्स य
अवसाण एरिस जीव ! ॥ १७ ॥

छाया— पठितस्य तस्य ज्ञातस्य
तस्य सिद्धांतशुद्धबोधस्य ।
शुभगुरूपदेशस्य च
अवसानमीदृशं जीव ! ॥ १७ ॥

અર્થ—હે જીવ ! તે જાણેલ તથા તે ભણેલ તથા તને થયેલ સિધ્ધાતનો શુદ્ધ બોધ તથા શુભ ગુરૂનો ઉપદેશ તે સર્વનુ પરિણામ શુ આવુ આવ્યુ કે? અર્થાત્ એ બધુ છતા પણ તુ ક્રોધ તજીને સમતા (ક્ષમા) ને ભજી શકતો નથી ? ૧૭

अप्पाविसुद्धिनिमित्त
किलिस्ससे ता चएसु कोवरिऊ ।
विमलत्तमहिलसंतो
कह मज्जसि पंकिलजलंमि ॥ १८ ॥

રૂપી અગ્નિ જો લેકમા બળે તો તે ભલે બળો, પણ
જે જિનેશ્વરના વચન રૂપી પાણીથી છાંટેલો પણ
કષાય રૂપી અગ્નિ બળે તે આશ્ચર્ય છે २५

हयमम्हाणं नाण
हयमम्हाण मणुस्समाहप्प ।
ज किर लद्धविवेगा
विचिट्ठिमो बालबालुब ॥ १६ ॥

छाया— हतमस्माक ज्ञान
हतमस्माक मनुष्यमाहात्म्यम् ।
यत् किल लब्धविवेका
विचेष्टामहे बालबाल इव ॥ १६ ॥

અર્થ—અમારૂ જ્ઞાન હણાયુ, તથા અમારૂ મનુષ્ય પણુ પણ હણાયુ, કારણ કે અમે નિશ્ચે વિવેક મેળવ્યા છતા અજ્ઞાની બાળકના માફક ચેષ્ટા કરીએ છીએ १६

पढिअस्स तस्स मुणिअस्स
तस्स सिद्धातसुद्धबोहस्स ।

અર્થ—હે જીવ! એક પોતાના હૃદયને પણ શાંત કરવામા જો તારી શક્તિ નથી, તો તારાથી પરભવમા હેરાન કરનાર મોટા શત્રુ કામ ક્રોધાદિકનુ નિવારણ શીરીતે થશે? ૧૯

सव्वोवि इह पसंतो
पसंतजणमज्झसठिऊ संतो।
सइ कोवकारणे जो
अकोहणो सो इह पसंतो ॥ २० ॥

छाया— सर्वोऽपीह प्रशांत
प्रशातजनमध्यसस्थित सन्।
सति कोपकारणे यो-
ऽक्रोधन' स इह प्रशात' ॥ २० ॥

અર્થ—આ લોકમા શાત જનોના મધ્યમા રહેલા તો સર્વ જન શાત હોય છે, પણ ક્રોધના કારણો ઉપસ્થિત થયે છતે જેને કિંચિત્ પણ ક્રોધ ન ઉત્પન્ન થાય તેજ ખરેખરો શાત છે. ૨૦

छाया— आत्मविशुद्धिनिमित्त
निश्यसि ततस्त्यज क्रोधरिपुम् ।
विमलत्वमभिलषन
कथ मज्जसि पङ्किलजले ॥ १८ ॥

અર્થ—હે જીવ ! આત્માની વિશુદ્ધિ માટે તુ કલેશ પામે છે તો ક્રોધ રૂપ શત્રુનો ત્યાગ કર નિર્મળ થવાને ઇચ્છતો તુ કાદવવાળા જળમા શા માટે બુડે છે ? ૧૮

एगस्सावि निअहिअयस्स
जीव ! विनिवारणे जइ न सत्ती ।
ता कह णु पारभविअ
महारिविनिवारण तुज्झ ॥ १९ ॥

छाया— एकस्यापि निजहृदयस्य
जीव ! विनिवारणे यदि न शक्ति !
तावत् कथ नु पारभविक
महारिविनिवारण तव ॥ १९ ॥

અર્થ—હે જીવ ! એક પોતાના હૃદયને પણ શાંત કરવામાં જો તારી શક્તિ નથી, તો તારાથી પરભવમાં હેરાન કરનારા મોટા શત્રુ કામ ક્રોધાદિકનું નિવારણ શીરીતે થશે? ૧૯

सव्वोवि इह पसंतो
पसंतजणमज्झसंठिऊ संतो ।
सइ कोवकारणे जो
अकोहणो सो इह पसंतो ॥ २० ॥

छाया— सर्वोऽपीह प्रशांतः
प्रशांतजनमध्यसंस्थितः सन् ।
सति कोपकारणे यो-
ऽक्रोधनः स इह प्रशांतः ॥ २० ॥

અર્થ—આ લોકમાં શાંત જનોના મધ્યમાં રહેલા તો સર્વ જન શાંત હોય છે. પણ ક્રોધના કારણો ઉપસ્થિત થયે છતે જેને કિંચિત્ પણ ક્રોધ ન ઉત્પન્ન થાય તેજ ખરેખરો શાંત છે. ૨૦

जइ खमसि दोसवंते
ता तुह खंतीइ होइ अवगासो ।
अह न खमसि ता तुह
अविसयाइ खंतिवावारो ॥ २१ ॥

गाथा— यदि क्षाम्यसि दोषवत-
स्ततस्तव क्षान्त्या भवत्यवकाशः ।
अथ न क्षाम्यसि तर्हि तव
अविषयादि क्षान्त्या व्यापारः ॥ २१ ॥

અર્થ—જો તુ દોષવંત તેને ખમીશ (ક્ષમા કરીશ) તોજ તારો ક્ષમાનો વ્યાપાર થશે પણ જો તેને નહી ખમે તો તારો ક્ષમાનો વ્યાપાર વિષય વિનાનો થશે. અર્થાત અપરાધીને ક્ષમા કરવી તેજ ક્ષમાનો વ્યાપાર છે, અન્યથા તેના વ્યાપારની પ્રકૃતિજ નથી २१

जइ खमसि ता नमिज्जसि
उज्जइ नामंपि तुह खमासमणो ।

अह न खमसि न नमिज्जसि
नामं पि निरत्थय वहसि ॥ २२ ॥

छाया—यदि क्षाम्यसि तर्हि नम्यसे
शोभते नामापि तव क्षमाश्रमणः ।
अथ न क्षाम्यसि न नम्यसे
नामापि निरर्थकं वहसि ॥ २२ ॥

અર્થ—હે જીવ ! જો તુ ક્ષમા કરીશ તો તું અન્યથી વંદાઇશ અને તારૂં ક્ષમાશ્રમણ નામ પણ શોભશે, અને જો ક્ષમા નહી કરે તો અન્યથી વંદાઇશ નહી અને ક્ષમાશ્રમણ એ નામને પણ ફોગટ વહન કરનારો હરીશ. ૨૨.

दङ्खो अ नवो फुमिओ अ
संयमो मडलिअं च चारित्त ।
हारविअं मामन्न
गाहुमान वहनेण ॥ २३ ॥

छाया-- क्रा च तपो संयम-
सयमा मलिन च चारित्रम् ।
हारित श्रामण्य
क्रोधवशाय रहता ॥ ७३ ॥

અર્થ—હે જીવ ! ક્રોધને વશન કરના એવા તે તપને બાળી દીધું સંયમનો નાશ કર્યો, ચારિત્ર મલિન કર્યું અને શ્રમણપણું પણ નાખ્યું-અર્થાત ક્રોધથી તારૂં સર્વ નષ્ટ થયું ૭૩

कोहानलवसगाणं
पसमामयभावियाण य हवंति
इहय चिअ दोसगुणा
नायमवसाणिभाड्डिति ॥ ७४ ॥

छाया-- क्रोधानलवशगाना
प्रशमामृतभाविताना च भवति ।
इहैव दोषगुणा
नायमवसानिभाडिति ॥ ७४ ॥

અર્થ—ક્રોધરૂપ અગ્નિને વશ થયેલા અને પ્રશમ રૂપ અમૃતથી ભાવિત થયેલા મનુષ્યોને દોષ અને ગુણ આ લોકમાજ પ્રત્યક્ષ જણાય છે તેની ઉપર અચ્ચંકારી ભટ્ટાનુ દ્રષ્ટાંત છે. તે નીચે પ્રમાણે—

અચ્ચંકારી ભટ્ટાનુ દષ્ટાંત

એકદા "મુનિપતિ" નામના રાજષિનુ શરીર કોઈ મૃતકને કરેલા અગ્નિદાહના અગ્નિથી દાઝી ગયુ તે ખબર ગોવાળીયાઓએ "ઉજ્જયની"માં રહેનારા "કુચિક શેઠ" ને આપ્યા તે ઉપરથી કુચિક શેઠ ત્યા ગયા અને મુનિપતિ મુનિને પોતાને ઘરે તેડી લાવ્યા. પછી ત્યા રહેલા બીજા મુનિઓને તેણે તે વાત કરી મુનિઓએ કહ્યુ કે–'અમારા યોગ્ય કાર્ય હોય તે અમને બતાવો.' કુચિક શેઠે કોઈ ઉત્તમ વૈદ્યને બોલાવ્યો અને તેને શુ ઉપચાર કરવાથી મુનિને આરામ થશે?' એમ પૂછયુ. તેવારે વૈદ્યે ઉત્તર આપ્યો કે–"મુનિનુ શરીર અગ્નિથી દગ્ધ થયુ છે, માટે લક્ષપાક તેલ લાવીને તેનુ વિલેપન

કરો કે જેથી તેમને સુખ થશે' એ ધના એવા વચન સાંભળીને મુનિએ પૂછયું, લક્ષપાક તેલ ક્યાં મળશે?" તેણે ઉત્તર આપ્યો કે—"અચ્ચંકારીભટ્ટાને ઘેર તે તેલ છે માટે ત્યાંથી મળશે' તે ઉપરથી બે સાધુને ત્યાં તેલ લેવા મોકલ્યા. મુનિને આવતા જોઈ અચ્ચંકારીભટ્ટા આસનથી ઉભી થઈ, તેમને વંદના કરી પૂછવા લાગી—'હે સ્વામિ! આજે મારે ઘેર પધારી મને પવિત્ર કરી, મને શી આજ્ઞા છે?'" ત્યારે સાધુઓએ સર્વ વાત કહી તે ઉપરથી અચ્ચંકારીભટ્ટા ઘણો હર્ષ પામી અને પોતાની દાસીને સાધુને અર્થે તેલ લાવવાનું કહ્યું

હવે એવું બન્યું કે, એજ સમયે સૌધર્મ ઇંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી જાણીને પોતાની સભામાં અચ્ચંકારીભટ્ટાની ક્ષમાની પ્રશંસા કરી અને કહ્યું કે, "આજના સમયે ઉજ્જયિની નગરીમાં રહેનારી અચ્ચંકારીભટ્ટાના સમાન બીજી કોઈ ક્ષમાવંત નથી" પછી તે વાતની અશ્રદ્ધાથી કોઈ એક દેવ અચ્ચંકારીભટ્ટાને ઘેર આવ્યો અને મુનિને વહોરાવવા માટે લાવતી દાસીના હાથમાંથી લક્ષપાક તેલના ચાર કુંભ તેણે અદ્રશ્યપણે રહીને પાડીને ભાગી નાખ્યા. તે ઉપરથી ક્ષમામાં તત્પર એવી અચ્ચંકારીભટ્ટા પોતે ઉઠીને

બાકી રહેલો એક કુંભ સાધુને વહોરાવવા આવી. તેથી તેના સમ્યક્ત્વ અને શીલના પ્રભાવથી તે દેવતા તે કુંભ ભાગી શક્યો નહી. પછી તેણે સાધુને તેલ વહોરાવ્યું તેવારે સાધુઓએ કહ્યું – " મહાનુભાવ ! અમારા માટે તેલ લાવતા દાસીના હાથમાંથી ત્રણ કુંભો ભાગી ગયા છે, માટે તેના ઉપર ક્રોધ કરશો નહી." તેવારે અચ્ચંકારીએ કહ્યું –' ભગવન્ ! મેં ક્રોધનું ફળ આજ ભવને વિષે અનુભવ્યું છે. તેથી હવે હું કોઈ ઉપર ક્રોધ કરતી નથી " સાધુઓએ કહ્યું કે " તમે ક્રોધના ફળનો અનુભવ કેવી રીતે કર્યો છે તે કહો ' તેવારે અચ્ચંકારીએ કહ્યું કે —

આ ઉજ્જયિની નગરીમાં " ધન " નામનો શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો, તેને શીળ ગુણે કરીને સુશોભિત " કમળશ્રી ' નામની સ્ત્રી હતી, તેને સાત પુત્રો ઉપર સર્વ બંધુવર્ગને ઘણીજ વહાલી એવી "ભટ્ટા" નામની હું આઠમી પુત્રી થઇ પિતાએ ઘરના સર્વે માણસોને કહ્યું કે –"કોઈએ અચ્ચંકારીને તુંકારો દેવો નહી " તેથી મારૂં નામ અચ્ચંકારી પડયું. પછી હું પાંચ વરસની થઈ એટલે માતાપિતાએ મને અધ્યાપક પાસે ભણવા મોકલી. અનુક્રમે હું સર્વ કળાઓનો અભ્યાસ કરતા કરતા યાવન અવસ્થામાં આવી પહોચી.

ત્યારે મારા પિતાએ કહ્યું — ' જે રૂપ મારા મસ્તક
પ્રમાણે કરશે અને કયારે પણ તેને હું માંગ નહીં કરે
તેને હું આ મારી પુત્રી પરણાવીશ ' તેથી ઘણા
પુરૂષો જોયા, પરંતુ તે વાત કોઇએ કબુલ કરી નહીં
જોવામાં આ નગરીના 'સુબુદ્ધિ ' નામના પ્રધાને
" હું કયારે પણ તેને દુઃખ નહીં કરૂં ' એમ
કબુલ કરવાથી પિતાએ મને તેની સાથે મોટા ઉત્સવ
પૂર્વક પરણાવી પ્રધાન પરણીને ઘેર આવ્યા પછી
હું તેની સાથે દેવના જેવું સુખ અનુભવવા લાગી.
પ્રધાન મારો આજ્ઞાકારી હતો તેથી મેં તેને કહ્યું
કે, "તમારે હમેશાં બે ઘડી દિવસ રહે ત્યારે ઘેર
આવવું " તે ઉપરથી પ્રધાન નિત્ય વહેલો ઘેર આ-

હતી તોપણ બોલી નહીં, તેથી તેણે ફરીથી કહ્યું "પ્રિયે! હુ તારો અનુચર દ્વારસમીપે ઉભો રહ્યો છુ, માટે દ્વાર ઉઘાડ." એ પ્રમાણે તેણે બહુ બહુ પ્રકારે વિનતિ કરી, પણ મે દ્વાર ઉઘાડયુ નહી. તેથી મંત્રી બોલ્યો, "અરે! તને આવી ક્રોધવાળી જાણતો હતો છતા મે કેમ અંગીકાર કરી?" આવુ તેનુ વચન સાભળીને મે તત્કાળ દ્વાર ઉઘાડયું અને ક્રોધથી પિતાના ઘર તરફ ચાલી, માર્ગમાં ચોરોએ મને પકડી અને મારા સર્વે આભૂષણો ઉતારી લીધા. વળી તેઓએ મને એક પલ્લીપતિને ત્યાં વેચી, તેથી તે પલ્લીપતિએ મારા પ્રત્યે કામભાવનુ ચિંતવન કર્યુ, પરંતુ મે તેનુ વચન માન્યુ નહીં, તેથી તેણે પોતાની માતા પાસે કહેવરાવ્યુ. તોપણ હુ તિલમાત્ર ચળાયમાન થઈ નહી, તેવારે તેણે મને ક્રોધથી લાત, પાટુ, ગડદા પ્રમુખે ઘણી મારી, તેથી તેની માતાએ તેને કહ્યુ, "રે વત્સ! સતી સાથે બળાત્કાર કરવો નહીં. કારણ કે, સતીઓ પોતાના નિર્મળ એવા શીળવ્રતના પ્રભાવથી દુષ્ટ નરને દ્રષ્ટિ માત્રથીજ દહન કરી નાખે છે તે વિષે દ્રષ્ટાન્ત સાભળ

એક વનમા તાપસોનો આશ્રમ હતો, ત્યા કોઇ એક પરિવ્રાજક વસતો હતો, તેને અજ્ઞાન કષ્ટ વડે

અર્થ—સ્પર્શેન્દ્રિયના દોષથી જતુ વનના સૂવર પણાને પામે છે જીન્હા ઇદ્રિયના લોલુપી વાઘ થાય છે ઘ્રાણ ઇદ્રિયના વશથી સમ્પલ * વિગેરે થાય છે (૭)

नयर्णिदिए पयगा, हुति मया सवणदोसेण ।
पए पचत्रि निहण, वयति पचिंदिएहि पुणो ॥८॥

અર્થ—ચક્ષુ ઇદ્રિયના દોષથી પતગીયા થાય છે, શ્રોત્ર ઇદ્રિયના દોષથી મૃગ થાય છે, આ પાચ પ્રકારના પ્રાણીઓ પાચ ઇદ્રિયના દોષથી વારવાર મરણ પામે છે (૮)

जत्यय विसय विरागो, कसायचाओ गुणेसु अणुरागो ।
किरियासु अप्पमाओ सो धम्मो सिवसुहो लोए ॥९॥

અર્થ—જે ધર્મમ વિષયો ઉપર વૈરાગ્ય હોય, કષાયનો ત્યાગ હોય, ગુણો ઉપર પ્રીતિ હોય અને ક્રિયા કરવામા અપ્રમાદ હોય, તે ધર્મ લોકને વિષે મોક્ષ સુખને કરનારો થાય છે (૯)

॥ इति इन्द्रियविकारनिरोधकुलकम् ॥

---

* આ જીવ ઘ્રાણઇદ્રિયના યોગે મૃત્યુ પામે તેવી જાતિના ત્રીદ્રિય વિશેષ સમજવા

अध्यात्म बावनी

मायाजाळ तु मूक पर, श्रुत चारित्र विचार,
भवजळ तारण पोतसम, धर्म हियामा धार १.
धर्म थकी धन सपजे, धर्मे सुखिया होय,
धर्मे धन वाधे घणो, धर्म करो जग सोय २.
धर्म करे जे प्राणिया, ते सुखिया भवमाय,
जगमा सहु जीजी करे, आवी लागे पाय. ३.
धर्म धर्म सहुको करे, धर्म न जाणे कोय,
धर्म शब्द जगमां वडो, वीरला बुझे कोय ४
आतम साखे धर्म जे, त्या जनन्नु शु काम,
जनमनरंजन धर्मनु, मूल्य न एक बदाम ५.
पावे तब तो मव कहे, तब लग कह्यो न जाय,
मन है मेरो मसखरो, भडके भागी जाय ६.
मनुष्य होणा मुश्कील है, तो सिद्ध कीहांसे होय,
साधु हुआ तब सिद्ध भया, कहेणी न रही होय. ७.
साधु भया तो क्या हुआ, न गया मनका द्वेष.
समतासु चित्त लायके, अंतर दृष्टि देख

चेतनसें परच्यो नहि, क्या हुवा व्रतधार
शालि विहुणा खेतमें, वृथा बनाइ वाड ९
आतम अनुभव वासरी, कोइक नरगी रीत,
नाक न पकर वासना, म्यान ग्रह परतीत १०.
जिनवाणी नित्ये नमु, कीजे आतम शुद्धि,
चिदानंद सुख पामीए, मिटे अनादि अशुद्धि ११
शुद्धातम दरसन बिना, कर्म न छेद होय,
ते कारण शुद्धातमा, दरशनस थिर होय १२
आतम अनुभव तीरसे मिटे मोह अंधार
आप स्वरुप जन्हटे, नहीं तस अन अपार १
ते आतम त्रिविध कह्या, बाहीज अतर नाम,
परमातम तिहां तिसरा, सो अनंत गुणराम १४
पुद्गलस गता रह, जागे पह निदान,
तस लाभ लोभे रह्यो बहिरातम अभिधान १५
पुदगल खलकगीपर मेरे अरगा लख
तनु आतम यु लखडी, ग्यान भव पर लख १६,
बहिरातम तज आतमा, अतर आतम रूप
परमातमने ध्यावता प्रगट सिद्ध सरूप १७

पुद्गल भाव रुचि नहि, तार्पे रहे उदास,
सो आतम अतर लहे, परमानद प्रकाश १८
सिद्ध सरूपो जो रहे, पण रुद्र न देखे रूप,
अतर दृष्टि विचारता, एसें सिद्ध अनुप १९
अनुभव गोचर वस्तुको, जाणे नहि आल्हाद
करण सुणणमें कछु नहि, पामे परम आल्हाद २०
आतम परमातम हुवे, अनुभव रस सगतें,
द्वैत भावमळ निसरे, भगवतनी भगतें, २१
आतमसगे विलसना, प्रगटे वचनातीत
महानद रस मोरळा, सकळ उपाधि रहित २२,
सिद्ध सरूपी आतमा, समतारस भरपूर
अतर दृष्टि विचारता, प्रगटे आतमसूर ३
आपे आप विचारता, मन पामे विसराम
रसास्वाद सुख सपजे, अनुभव ताको नाम २४
अनुभव चिंतामणि रतन, अनुभव है रसकूप
अनुभव मारग मोक्षको, अनुभव शुद्ध सरूप, २५
चिदानद चिन्मय सदा, निश्चळ भाव अनत,
निर्मळ ज्योति निरजनो निराकार भगवत,

मेल कमळ परपक्षथी, नि संगे निरलेप
जिहां विभाव दुरभावनो, नहि लवलेश क्षेप २७
ज्यु नवनीतथी जळ नव्ठ, तव घृत मगट ग्वास,
त्यु अंतर आतम थकी, परमातम परकाश २८
शुद्धातम भावे रह्यो, मगटे निर्मल ज्यात
त्रिभुवन शिर मुगटमणि, गया पाप मल छोत २९
निज स्वरुप रहता थका, परम स्वरुप भास,
सहज भावथी संपजे, और ते वचन विलास ३०
अंतरदृष्टि देखीए, पुद्गल चेतन रूप,
परपरिणति होय वेगळी, न पडे ते भवरूप ३१
अंतरगत जाण्या विना, के पहेर मुनिवेश,
शुद्ध क्रिया तस नवि हुवे, इम जाणी धरो नेश ३२
अंतरगतनी वातडी, नवि जाणे मतिअंध,
केवळ लिंगधारी गणो न करो काई मसग ३३
अंतर आत्मस्वभाव छे, ते जाणे मुनिराय
कर्म मेल दूरे करे, इम जाणी मनमाय ३४
आतम वस्तुस्वभाव छे, ते जाणे ऋषिराय,
ज्ञानविमलसूरि कहे, इम जाण्या चित्तमाय ३५

आतम याने रमणता, रमता आत्मस्वभाव,
अष्ट कर्म दूरे कर, प्रगटे शुद्ध स्वभाव ३६
लाख क्रोड वरसा लगे, कर आये क्रूर कर्म;
ज्ञानी मास उसासमा, फडे ते दुष्कर्म ३७.
अंतर मेल सव उपसमे, प्रगटे शुद्ध स्वभाव,
आव्याबाध सुख भागवे, करी कर्म अभाव ३८
अक्षय रिद्धि लेवाभणी, अष्ट कर्म कर दूर ,
अष्ट कर्मना नाशथी सुख पामे भरपूर ३९.
संतोषी ज सदा सुखी, सदा सुधारस लीन'
इन्द्रादिक तस आगळे, दीसे दुखीआ दीन ४०
जे सुख नहि सुररायने, नहि राजा नहि राय;
ते आतमसुख अनुभवे शम संतोष पसाय ४१
सुरना सुख त्रिहुकाळना, अनंत गुणा ते कीध,
अनंत वर्ग वर्गित करो, तो पण सुख समीध. ४२
ते सुखनी इच्छा करो, तो मूको पुद्गळ संग;
अल्प सुखने कारणे, दुःख भोगवे अनंत ४३
प्यारो आतमस्वरूपमें, न्यारो पुद्गळ लेख,
सो परमातम जाणीए, नहि तस भवको लेख ४४.

नामातम बहिरातमा, थापना कारण जेह,
सो अतर द्रव्यातमा, परमातम गुणरेह ४५.
भावातम सो देखीए, सर्व मर्मको नाश
जो रस्णा भगवतकी, भावे भाव उदास ४६
परम अध्यातम ते लखे, सद्गुण केरे सग
तिणहु भव सफलो हावे, अविहड प्रगटे रग ४७
धर्म ध्यानको हेतु हे, शिवसाधनका खेत,
एसो अवसर कब मिले, चेत शके तो चेत ४८
वक्ता श्रोता सब मिले, प्रगटे निजगुण रूप,
अखे खजानो ज्ञानको, तिन भुवनको भूप ४९
अष्ट कर्म वन दाहक, ज्य सिद्ध जिनचद,
ता समजो अप्पा गणे, ताकु वदे इद ५०
कर्मरोग औषध समी, ज्ञान सुधारस दृष्टि,
शिवसुख अमृत सरवर, जय जय सम्यग् दृष्टि ५१
ज्ञानवृक्ष सेवो भविक, चारित्र समकित मूल,
अमर अगम फलपद लहो, जिनवरपद अनुकूळ ५२

इति अध्यात्म बावनी

श्री चिदानदजी कृत

पुद्‌गल गीता

सतो देखीए ने परगट पुद्‌गल जाल तमामा–एआंकणी
पुद्‌गल खाणो पुद्‌गल पीणो, पुद्‌गलहुथी काया, -
वर्ण गध रस फरस सहु ए, पुद्‌गलहुकी माया–सतो. १
खानपान पुद्‌गल ही बनावे, नहीं पुद्‌गल विण काय,
वर्णादिक नहीं जीवमें ने, दीनो भेद बताय–सतो २
पुद्‌गल काळा निला राता, पीला पुद्‌गल होय,
धवळ युत ए पच वरण गुण, पुद्‌गळहुका जोय–सतो. ३
पुद्‌गल विण काळा नहीं ने, नील रक्त अरु पीत,
श्वेत वर्ण पुद्‌गल विना ने, चेतनमें नहीं मित्त–सतो. ४
सुरभिगध दुरगधता न, पुद्‌गळहुमे होय,
पुद्‌गलका परसग विना ते, जीवमाहे नवि जोय–सतो ५
पुद्‌गळ तीखा कडवा पुद्‌गळ, फुनि कसायल कहीए,
खाटा मीठा पुद्‌गळ केरा, रस पाचु सईहीए –सतो. ६
शीत उष्ण अरु काठा कोमल, हळवा भारी सोय,

चिकणा रखा आठ फरस ए, पुद्गलहुमें होय-सतो ७
पुद्गळथी न्यारा सदा जे, जाण अफरसी जीव,
ताका अनुभव भेदज्ञानथी, गुरुगम करो सदीव-सतो. ८
क्रोधी मानी मायी लोभी, पुद्गळ रागे होय,
पुद्गळ संग विना चेतन ए, शिवनायक नित जोय-स ९
नर नारी नपुंसक वेदी, पुद्गळके परसंग,
जाण अवेदी सदा जीव ए, पुद्गळ विना अभंग-स १०
बुढा बाळा तरुण थया ने, पुद्गळका संग धार,
त्रिहु अवस्था नहीं जीवमें, पुद्गळ संग निवार-स ११
जन्म जरा मरणादिक चेतन, नानाविध दुःख पावे;
पुद्गळ संग निवारत तिणदिन, अजरामर होय जावे-स १२
पुद्गळराग करी चेतनकुं, होत कर्मको बंध,
पुद्गळ राग विसारत मनथी, निरागी निर्बंध-स १३
मनवचकाय योग पुद्गळथी, निपजाव नितमेव,
पुद्गळ संगविना अयोगी, थाय लही निज भव[१]-स १४
पुद्गळ पिंडथकी निपजावे, भला भयंकर रूप
पुद्गळका परिहार कियाथी, होय आपसरूप-स १५
पुद्गळ रागी थइ धरत निज, देह गेहथी नेह,

१ पोतानो भेद

पुद्गल राग भाव तज दिलथी, छिनमें होत विदेह[1]–स १६
पुद्गलपिंड लोलुपी चेतन, जगमें राक कहावे,
पुद्गलनेह निवार पलकमें, जगपति विरुद धरावे–स.१७
पुद्गलमोह मसगे चेतन, चारु गतिमें भटके
पुद्गलनेह तजी शिव जाता, समयमात्र नही अटके–स. १८
पुद्गल रसरागी जग भटकत, काल अनत गमायो,
काची दोय घडीमें निजगुण, राग तजी प्रगटायो–स १९
पुद्गल रागे वार अनती, तात मात सुत थइया,
किसका बेटा किसका बाबा, भेद साच जब लहीया–स २०
पुद्गल संग नाटक बहु नटवत्, करता पार न पायो,
भवस्थिति परिपक्व थइ तब, सहेजे मारग आयो–स २१
पुद्गल रागे देहादिक निज, मान मिथ्यात्वी सोय,
देहगेहनो नेह तजीने, सम्यग् दृष्टि होय–स २२
काळ अनत निगोदधाममें, पुद्गलरागे रहीयो,
दु:ख अनत नरकादिकथी तु, अधिक बहुविध सहियो–स २३
पाप अकाम निर्जराको बळ, किंचित उचो आयो,
बादरमा पुद्गलरस वशथी, काळ अनत गमायो–स. २४
लही क्षयोपशम मतिज्ञानको, पचेंद्रिय जब लाधी,

१ देहविनाना (सिद्ध)

विषयासक्त राग पुद्गळथी, धार नरकगति साधी–स २५
ताडन मारण छेदन भेदन, वेदन बहुविध पाइ,
क्षेत्र वेदना आदि दहने, वेद भेद[1] टरसाइ–स २६
पुदगळरागे नरकवेदना, वार अनंती वेदी,
पुण्य सयोगे नरभव लाधो, अशुभ युगळगति[2] भेदी–स २७
अति दुर्लभ देवनकु नरभव, श्री जिनदेव वखाणे;
श्रवण सुणी ते वचनसुधारस, त्रास केम नवि आणे–स २८
विषयासक्त राग पुद्गळथी, धरी नरजन्म गमावे,
काग उडावण काज विप्र जिम, डार मणि पछतावे–स २९
दश दृष्टांते दोहिलो नरभव, जिनवर आगम भाख्यो,
पण तिणकु किम खबर पडे, जिण कनकबीज रस[3] चाख्यो–स ३०
हारत वृथा अनोपम नरभव, खेल विषय रस जूआ,[4]
पीछे पछतावत मनमांहि, जिम सिमलक्ना सूआ[5]–स ३१
कोइक नर इम वचन सुणीने, धर्मथकी[6] चित्त लावे,
पण जे पुदगळ आनंदी तस, स्वर्गतणा सुख भावे–स ३२

---

१ त्रण प्रकारनी नरकनी वेदना २ नरक ने तिर्यंच गति
३ धत्तुरानो रस ४ जुगटु ५ सिमलवृक्षना फळ पाकशे एटले खाइश, एम सुडो वाट जोइ रहेवो, पणु ते तो पाकया त्यारे अंदरथी रु जेवो पदार्थ नीकळ्यो तथी सुडो पस्तायो
६ धर्म तरफ

सपमकेरा फळ शिवसपल, अल्पमति नवि जाणे;
विनजाणे नियाणा करीने, गज तज रासभ आणे–स ३३
पौद्‌गलिक सुखरस रसिया नर, देवगति सुख देखे,
पुण्यहीन थया दुर्गति पामे, ते लेखा नवि लेखे–स ३४
देवतणा सुख वार अनंती, जीव जगतमें पाया,
निजसुख विण पुद्‌गल सुखसेती, मन संतोष न आया स.३५
पुद्‌गलिक सुख सेवत अहनिश, मन इंद्रिय न धावे,
जिम घृत मधु आहूति देता, अग्नि शांत नवि थावे–स ३६
जिम जिम अधिक विषयसुख सेवे, तिम तिम तृष्णा दीपे,
जिम अपेयजळ[1] पान किया गी, तृषा कहो किम छीपे–स ३७
पुद्‌गलिक सुखना आस्वादी, एह मरम नवि जाणे,
जिम जात्यंध पुरुष दिनकरनु, तेज नवि पहिचाणे–स. ३८
इंद्रियजनित विषयरस सेवत, वर्तमान सुख ठाणे;
पण किंपाकतणा फळनी परे, नवि विपाक तस जाणे–स.३९
फळ किंपाक थकी एकज भव, माणहरण दुःख पावे,
इंद्रियजनित विषयरस ते तो, चिहु गतिमें भरमावे–स ४०
एहवु जाणी विषय सुखसेती, विमुख रूप नित रहिये;
त्रिकरण योगे शुद्ध भाव धर, भेद यथारथ लहिये–स. ४१

---

१ खारु पाणी.

पुण्य पाप दोय सम करी जाणो, भेद म जाणो कोउ,
जिम बेडी कचण लोढानी, बधन रूपी दोउ-स ४२
नळ थळ जळ जिम देखो सतो, उचा चढत आकाश,
पाळा ढळी भूमि पडे तिम, जाणो पुण्य प्रकाश-स ४३
जिम साणसी लोहनी रे, क्षण पाणी क्षण आग;
पाप पुण्यनो इणिविध निश्चे, फळ जाणो महाभाग-स. ४४
कपरोगमें वर्त्तमान दु ख, अक्कर[1] माही आगामी,
इणविध दोउ दु खना कारण, जाणे अतरजामी-स ४५
कोउ कूपमें पडी मुवे जिम, कोउ गिरि झपा खाय,
मरण बउ सरिखा जाणिये पण, भेद दोउ कहेवाय-स ४६
पुण्य पाप पुद्‌गळ दशा इम, जे जाणे समतुल,
शुभ किरिया फळ नवि चाहे ए, जाण अध्यातममूल-स ४७
शुभ किरिया आचरण आचर, धर न ममता भाव
नुतन बध होय नही इणविध, प्रथम अरिशिर घाव-स ४८
वार अनत चूकिया चेतन, इण अवसर मत चूक;
मार निशाना[2] मोहरायकी, छातीमे मत ऊक-सं ४९
नदी गोळ पाषाण न्याय करी, दुर्लभ अवसर पायो,
चिंतामणि तज काचशकल[3] सम, पुद्‌गळथी लोभायो-स ५०

૧ અક્કર રોગવિશેષ ૨ શસ્ત્ર પ્રહાર ૩ કાચનો કટકો

परवशता दुःख पावत चेतन, पुद्गळथी लोभाय;
भ्रम आरोपित वध विचारत, मरकट मुठी न्याय–स ५१
पुद्गळ राग भावथी चेतन, थिर सरूप नवि होत;
तिहु गतिमा भटकत निशदिन इम, जिम भमरी बिच पोत–स ५२
जड लक्षण परगट जे पुद्गळ, तास मर्म नवि जाणे,
मदिरापान छक्यो जिम मद्यप,[1] स्वपर नवि पिछाणे–स ५३
जीव अरूपी रूप धरत ते, परपरिणति प्रसग,
वज्ररत्नमा डक[2] योग जिम, दर्शित नाना रग–स. ५४
निजगुण त्याग राग परथी थिर, गहत अशुभ दळ थोक,
शुद्ध रुधिर तज गदो लोहु, पान करत जिम जोक[3]–स ५५
जड पुद्गळ चेतनकुं जगमें, नाना नाच नचावे
छाली खात याथकु यारो, ए अचरिज मन आवे–स. ५६
ज्ञान अनत जीवनो निजगुण, ते पुद्गळ आवरियो,
जे अनत शक्तिनो नायक, ते इणे कायर करियो–स ५७
चेतनकुं पुद्गल ये निशदिन, नानाविध दुःख घाले[4],
पण पिंजरगत नाहरनी[5] परे, जोर कछु नवि चाले–स. ५८
इतने पर भी जो चेतनकु, पुद्गळसग सोहावे,
रोगीनर जिम कुपथ्य करीने मनमा हर्षित थावे–स. ५९

१ દારૂ પીનાર २ ડાક ૩ જળો ૪ આપે ૫

जात्य पात्य कुळ न्यात न जाकु, नाम गाम नवि कोइ,
पुद्गळ संगत नाम धरावत, निजगुण सघळो खोइ-स ६०
पुद्गळके वश हालत चालत, पुद्गळके वश बोले,
कट्टू बेठा टस्टस जए, कट्टू नयण नवि खोले-स ६१
मनगमता कट्टू भोग भोगवे, सुखसज्यामें सोवे,
कट्टू भूख्या तरस्या बाहिर, पड्या गलीमें रोवे-स ६२
पुद्गळवश एकेंद्रिय विगल्यिक, पचेंद्री पशु पावे,
लेश्यावत जीव ए जगमें, पुद्गळ संग कहावे-स ६३
चउदे गुणस्थानक मारगणा, पुद्गळ संगे जाणो,
पुद्गळ भावविना चेतनमें, भेद भाव नवि आणो-स ६४
पाणी माहे गळे जे वस्तु, जळे अग्नि सयोग,
पुद्गळपिंड जाण ते चेतन, त्याग हरख अरु सोग-स ६५
छाया आकृति तेज द्युति सहु, पुद्गळकी परजाय,
सडन पडन विध्वस धर्म ए, पुद्गळको कहेवाय-स ६६
मल्या पिंड जेहने वखे, काळ विखरी जाय,
चरम नयण करी देखिये ते, सहु पुद्गळ कहेवाय-स ६७
चौदे राजलोक घतघट जिम, पुद्गळ द्रव्य भरिया,
खध देश परदेश भेद तस, परमाणु जिन कहिया-स. ६८
नित्य अनित्यादिक जे अतर, पक्ष समान विसेप;

स्याद्वाद समजणनी शैली, जिन वाणीमें देख-स ६९
पुरण गलन धर्मथी पुद्गल, नाम जिणंद वखाणे,
रूवत्र विग परजाय अनंती, चार ज्ञान नवि जाणे-स ७०
शुभथी अशुभ अशुभथी जे शुभ, मूळ स्वभावे थाय,
धर्म पालरण पुद्गळनो इम, सद्गुरु दीयो बताय-स ७१
अष्ट वर्गणा पुद्गळ केरी, पामी तास सयोग,
भयो जीवकु एम अनादि, वचनरूपी रोग-स ७२
ग्रहत वरगणा शुभ पुद्गळकी, शुभ परिणामे जीव,
अशुभ अशुभ परिणाम योगथी, जाणो एम सदीव-स ७३
शुभ सयोगे पुण्य सचवे, अशुभ योगथी पाप,
लहत विशुद्ध भाव जब चेतन, समजे आपोआप-स. ७४
तीन भुवनमें देखिये सहु, पुद्गळका विवहार,
पुद्गळ विण कोउ सिद्ध रूपमें, दरमत नहि विकार-स ७५
पुद्गळकुके महेल माळीयें, पुद्गळहुकी सेज,
पुद्गळ पिंड नारीको तेथी, सुख विलसत धरी हेज-स ७६
पुद्गळ पिंड धारके चेतन, भूपति नाम धरावे,
पुद्गळ जन्थी पुद्गळ उपर, अहनिश हुकुम चलावे-स ७७
पुद्गळहुके वस्त्र आभूषण, तेथी भूषित काया,
[illegible] ...ुभ, सिंहासन अजब बनाया-स.

पुद्‌गळहुका किला कोट अरु, पुद्‌गळहुकी खाइ;
पुद्‌गळहुथी दारु गाळा, रचपच तोप बणाइ–स ७९
पर पुद्‌गळ रागी थइ चेतन, करत महा संग्राम,
छळ बळ कळ करी एम चिंतव, राखु अपणु नाम–स ८०
ऋद्धि सिद्धि सके गढ तोडी, जोडी अगम अपार,
पण ते पुद्‌गळ द्रव्य स्वभावे, विणसत लगे न वार–स ८१
पुद्‌गळके संयोग वियोगे, हरख शोक चित्त धारे,
अथिरवस्तु थिर होय न्होंकिम,इणिविध नहिय विचारे-स ८२
जा तनसो मन गर्व धरत है, छिन छिन रूप निहार,
ते तो पुद्‌गलपिंड पलकमें, जळबळ[1] होवे छार–स ८३
इणविध ज्ञान हियामें धारी, गर्व न कीजे मित्त,
अथिर स्वभाव जाण पुद्‌गळको, तजो अनादि रीत–स ८४
परमातमथी नेह निरंतर, लावो त्रिकरण शुद्ध,
पावो गुरुगम ज्ञानसुधारस, पूर्वापर अविरुद्ध–स ८५
ज्ञानभान[2] पूरण घट अंतर, थया जिहां परगास,
मोह निशाचर तास तज लख, नाठा थइ उदास–स ८६
सदज्ञान अंतर दृग् धारी, परिहर पुद्‌गळ जाळ,
खीर नीरकी भिन्नता जिम, छिनम करत मराळ[3]–स ८७

१ बळी अग्नीने राख थाय २ ज्ञानसूर्य ३ हंस

एहवा भद लही पुद्गळका, मन संतोष धरीजे,
हाण लाभ सुख दुःख अवसरमें, हर्ष शोक नवि कीजे—स.८८
जो उपजे सो तु नहि अरु, विणसे सो तु नाहि;
तु तो अचळ अकळ अविनाशी, समज देख दिलमाहि—स.८९
तन मन वचनपणें जे पुद्गळ, वार अनंती धार्या;
वम्या आहार अज्ञान गहलथी,[1] फिर फिर लागत प्यारा-स
धन्य धन्य जगमें ते प्राणी, जे नित रहत उदास,
शुद्ध विवेक हियामें धारी, करे न परकी आश—स.९१
धन्य धन्य जगमा ते प्राणी, जे घट समता आणे,
वादविवाद हीये नवि धारे, परमारथ पथ जाणे—स.९२
धन्य धन्य जगमा ते प्राणी, जे गुरुवचन विचारे,
अष्ट दयाना[2] मर्म लहीने, आतम काज सुधारे—स ९३
धन्य धन्य जगमा ते प्राणी, जेह प्रतिज्ञा धारे,
प्राण जाय पण धर्म न चूके, शुद्ध वचन अनुसारे—स ९४
इम विवेक हिरदेमें धारी, स्वपर भाव विचारो,
काया जीव ज्ञान दृग देखत, अही कंचुकी[3] जिम न्यारो-स ९५
गर्भादिक दुःख वार अनंती, पुद्गळ संगे पाये,

---

१ અજ્ઞાનરૂપ ઘેલછાથી २ દયાના આઠ પ્રકાર છે
૩ સાપની કાંચળી

पुद्गळ सग निवार पलकमें, अजरामर कहलाये–स.९६
राग भाव धारत पुद्गलथी, जे अविवेकी जीव,
पाय विवेक राग तजी चेतन, बधन विगत सदीवें–स ९७
कर्मबधको हेतु जीवकु, राग द्वेप जिन भाखे,
तजी राग अरु राप हियेथी, अनुभव रस कोउ चाखे–स ९८
पुद्गळ सग विना चेतनमें, कर्म कलक न कोय,
जिम वायु सयोग विना जळ–माही तरग न होय–स ९९
जीव अजीव तत्त्व त्रिभुवनमें, युगळ जिनेश्वर भाखे,
अवर तत्त्व जे सप्त कहा ते, सयोगिक जिन दाखे–स १००
गुण पर्याय द्रव्य दोउके, जुए जुए[1] दरसाये,
ए समजण जिणके हिये उतरी, ते तो निज घर आये–स १०१
पद पचशत अधिक त्रिरेसठ,[2] जीव तणा जे कहिये,
ते पुद्गळ सयोगथकी सहु, व्यवहारे सर्दहिये–स १०२
निहचे नय चिद्रूप द्रव्यमें, भद भाव नही होय,
बध अबधकता नय परवथी, इणविध जाणो दोय–स १०३
भेद पचशत त्रीश अधिक–रूपी पुद्गळका जाणो,
त्रीश अरूपी द्रव्य तणा–जिन आगमथी मन आणो–स १०४
पुद्गळ भेद भाव इम जाणी, परपख राग निवारो,

---

१ જુદા જુદા ૨ જીવના ભેદ ૫૬૩

र रमणता रुप गोय–अतर्गत सदा विचारो–स.१०५
रुप रुपांतर जाणी, आणी अतुल विवेक,
पुद्गल रुप लीनता धारे सो नाता अतिरेक–स १०६
धार लीनता लव लव लाइ, चपळ भाव विसराइ,
आवागमन नहीं जिण थानक. रहिये तिहां समाइ–स १०७
गाढ ख्याल रचिया ए अनुपम, अल्पमति अनुसार,
बाळ जीवकुं अति उपगारी, चिदानंद सुखकार–स १०८
॥ इति पुद्गळ गीता संपूर्ण ॥

શીખામણ છત્રીશી

સાંભળજો સજ્જન નરનારી, હેત શિખામણ સારીજીરે,
રીત રૂડે હેતા શિખામણ, ભાગ્યદશા પરવારી સુણજો સ૦
લોકવિરૂદ્ધ નિવાર સુ૦ જગત બડો વ્યવહાર–સુ૦ ૧
મુરખ બાલક જાચક વ્યસની, કારૂ ને વળી નારૂજીરે,
એ સમારે સદા સુખ વ છો, ચોરની સંગતી વારો–સુ૦ ૨
વેશ્યા સાથે વણજ ન કરિએ, નીચશુ નેહ ન ધરિએજીરે
આપણુ આવે ઘરધન જાવે, જીવિતને પરહરિએ–સુ૦ ૩
કામ વિના પરઘર નવિ જાઇએ, આલે ગાળ ન દીજેજીરે,
બળિયા સાથે બાથ ન બરિએ કુટુંબ કલહ નવિ કીજે-સુ૦૪
દુરાચનશુ પરનારી સાથ, નજીએ વાત એકાતેજીરે

पुद्गळ संग निवार पलकमें, अजरामर कहलाये–स ९६
राग भाव धारत पुद्गळथी, जे अविवेकी जीव,
पाय विवक राग तजी चेतन, बधन विगत सदीवे–स.९७
कर्मबधको हेतु जीवकु, राग द्वेष जिन भाखे,
तजी राग अर राप हियेथी, अनुभव रस कोउ चाखे–स ९८
पुद्गळ संग विना चेतनमे, कर्म कलक न होय,
जिम वायु सयोग विना जळ–माही तरंग न होय–स ९९
जीव अजीव तत्त्व त्रिभुवनमे, युगल जिनेश्वर भाखे,
अवर तत्त्व जे सप्त रह्या ते, सयोगिक जिन दाखे–स १००
गुण पर्याय द्रव्य दोउके, जुए जुए[१] दरसाये,
ए समजण जिणके हिये उतरी, ते तो निज घर आये–स १०१
भेद पचशत अधिक तिरेशठ,[२] जीव तणा जे कहिये,
ते पुद्गळ सयोगथकी सहु, व्यवहारे सर्दहिये–स १०२
निश्चे नय चिद्रूप द्रव्यमें, भद भाव नहीं होय,
बध अबधकता नय पखथी, इणविध जाणो दोय–स.१०३
भेद पचशत त्रीश अधिक–रूपी पुद्गलका जाणो,
त्रीश अरूपी द्रव्य तणा–जिन आगमथी मन आणो–स.१०४
पुद्गळ भेद भाव इम जाणी, परपख राग निवारो,

१ જુદા જુદા ૨ જીવના ભેદ ૫૬૩

द्वि रमणता रूप वोग–अनर्गत मदा विचारो–म १०५
१ रग रूपातर जाणी आणी अनुन विवेर
गत हेतु रमीनता रारे. मो ज्ञाता अतिरक–म १०६
र मीनता रूव रूव रगट चपर भाव विमगट,
नागमन मर्म जिण थानक, रहिये निदा ममाट–म १०७
अ रयाल रचियो ए अनुपम, अल्पमति अनुमार,
अ गीतक अति उपगारी, चिदानद सुखकार–स १०८
॥ इति पुद्गळ गीता मपूर्ण ॥

શીખામણ છત્રીશી

સાંભળજો મર્જન નરનારી, હેત શિખામણ સારીજીરે;
રીશ કુંરે દેતા શિખામણ, ભાગ્યદશા પરવારી સુણજો સ૦
લોકવિરૂદ્ધ નિવાર સુ૦ જગત વડો વ્યવહાર–સુ૦ ૧
મુરખ બાલક જાચક વ્યસની, ચાડ ને વળી નારૂજીરે,
જે સ સારે મહા સુખ વછો ચોરની સગતી વારો–સુ૦ ૨
વેશ્યા સાથે વણજ ન કરિએ, નીચશુ નેહ ન ધરિએજીરે
આપણ આવે ઘરધન જાવે, જીવિતને પરહરિએ–સુ૦ ૩
કામ વિના પરઘર નવિ જાઇએ, આવે ગાળ ન દીજેજીરે,
બળિયા સાથે બાથ ન ભરિએ કુડુ બ કલહ નવિ કીજે–સુ૦૪
દુશમનશુ પરનારી સાથ, તજીએ વાત એકાંતેજીરે,

માતા બહેનશુ મારગ જાતા.
રાજા રમણી ઘરનો મોની.
માત પિતા ગુરૂ વિણ બીજાને
અણજાણ્યા શુ ગામ નજઇએ
હાથી ઘોડા ગાડી જાતા, દુર
રમત કરતા ગીમ ન કરિએ. બ
બે જણા વાત કરેછેહા છાની,
હુકારા વિણ વાત ન કરિએ.
મન વિદ્યાનો મદ પરિહરિએ. ન
મુર્ખ જોગી રાજા પડિત. હ
હાથી વાઘ સરપ નર વઢતા, હે
કુવાકાઠે હાસી ન કરીએ. કેક
વેરો ન કરીએ ઘર વેચીને.
ભણુતા ગણુતા આલસ તજીએ,
પર હસ્તે પરદેશ દુકાને.
નાસુ આડો આલસ છડી
કષ્ટ ભયાદિક થાનક વરજી, દેશ
ધનવ તો ને વેશ મલિનતા, પ
નાપિત ઘર જઈ શીશ મુડાવે. પ
નાવણ દાતણ સુદર ન કર,
સોય ચિત્રામણ નાગો સુએ, તે

નરનારી બેહુને શિખામણ, મુખ લવરી નવિ હસીએજીરે,
નાતિ સગાના ઘર છાંડીને, એકલડા નવિ વસીએ-સુ૦૨૭
ઉમર કરીને ચિતા ઝાલે, નબલે આસન બેસીજીરે,
નિદિશે દક્ષણ દિશ અ ધારે ખોટયુ પશુએ પેસી-સુ૦ ૨૮
અણજાણ્યે રૂતુનતી પાત્રે, પેટ અજીરણ વેળાજીરે,
આકાશે ભોજન નવિ કરીએ, એ જણ બેસી ભેળા-સુ૦ ૨૯
અતિશે ઉન્હુ ખાટ ખાટુ, શાક ઘણુ નવિ ખાવુ જીરે,
મોનપણે ઉઠાગણ વરજી જમવા વેળા નાહવુ-સુ૦ ૩૦
ધાન્ય વખાણી નખોડી ન ખાવુ, તડકે બેસી ન જમવુજીરે,
માદા પાસે ગત તજીરે, નગણા પાણી ન પીવુ-સુ૦ ૩૧
કદમૂળ અભક્ષને બાળો, વાસી વિદળ તે વરજોજીરે,
જાઠ તજો પરનિ દા હિ સા,જો વળી નરભવ સરજો-સુ૦૩૨
વ્રત પચ્ચખાણ ધરો શુદ્ધ હાથે, તીરથ જાત્રા કરીએજીરે,
પુન્ય ઉદય જો મોટો પ્રગટે, તો સ ઘવી પદ ધરીએ-સુ૦૩૩
મારગમા મન મોકળુ રાખી, બહુવિધ સ ઘ જમાડોજીરે,
સુરલોકે સુખ સઘળા પામે, પણ નહિ એહવો દહાડો-સુ૦
તીરથ તારણ શિવમુખકારણ સિધ્ધાચળ ગિરનારજીરે,
સુભક્તિ ગુણ એણે ભવજલ, તરીએ એક અવતારે-સુ૦
લૌકીક લોકોત્તર હિતશિક્ષા છત્રીશીએ બોલીજીરે,
પ ડિત શ્રીશુભવીર વિજય સુખ, વાણી મોહન વેલી-સુ૦૩૬

श्री चिदानंदजी कृत.

दया छत्रीशी

(दुहा)

चरण कमळ गुरुदेवके, सुरभि[1] परम सुरंग,[2]
लुब्धो रहत सदा तिहां, चिदानंद मनभ्रंग.[3] १
कल्पवृक्ष चिंतामणि, देखहु परतख जोय,
सद्गुरु सम संसारमां, उपगारी नहि काय २
सुरतरु चिंतामणि रतन, वांछित फलके हेत,
निरवांछित फळ गुरुविना, बीजा कोउ न देत ३
रसना एक करी कहुं, गुरुमहिमा कम थाय,
शेषनाग सुख सहसथी, वरणन करत लजाय. ४
गुण छत्रीसे करी भर्या, शोभित हे गुरुदेव;
भो भविजन कीजे सदा, त्रिकरण तेनकी सेव ५

---

૧ સુગંધી–આકર્ષણ... ૨ ...–મનોહર.
૩ મનરૂપી ભ્રમર

प्रीत करो गुरुकी सदा धरो हियडे आणद,
गगन चकोरी चित्त जिम निरखत होत सुचद ६
घन गरजारव सांभळी मगन होत जिम मोर
तिम सद्‌गुरु वाणी थकी सुख उपजत चिहु ओर. ७
पर उपकारी सरलहु दया उजागी रूप,
दश धर्म उपासना साधन परम अनूप ८
दया धर्मको मूल[1] है, दया मूल[2] जिन आण;
जिन आण[3] स्याद्वाद रमण, ते सिद्धांत[4] जाण ९

सोरठा

स्याद्वाद जिनवाण, हिरदेमांहि विचारके
करो न मन मत ताण, पडो जाय संसारमें १०
पूजा करता कोय, कहे ज्यु हिंसा होत है,
प्रगट मिथ्यात्वी सोय, तत्त्व मर्म लिणे नहि ज्यारो ११

---

१ धर्मनुं मूळ-श्रीजीवदया २ दयानुं मूळ-श्रीजिनाज्ञा
३ जिनाज्ञानुं मूळ-श्री स्याद्वादमय सिद्धांत
४, ए जिनागमनुं रहस्य जाणवुं,

रुप खणन दृष्टांत, भद्रबाहु स्वामी कह्यो,
तद् हुतां कुभ्रांत, नाहि मिटो तो नवि मिटो[1] १२
पूजामाही सरूप–हिंसाकी[2] गणती नहीं,
इम लाव[3] तत्त्व अनूप, शका नवि चित्त आणीए. १३

सवैया एकतीशा

सरवथा जीवहिंसा त्यागको विरत[4] गही,
नदिमा उतरता विराधक न जाणीए,
नारीको सघटो नाहि करे तोहु साधवीकु,
पाणीमाहि बुडता जो बाहे ग्रही ताणीए;

---

१ તેમ છતા તેની ભ્રાન્તિ–ભ્રમણા ન ટળે તો તેનો શો ઉપાય ? ૨ હિંસા ત્રણ પ્રકારની છે ૧–સ્વરૂપ હિંસા. ૨–હેતુ હિંસા ૩–અનુબધ હિંસા–જિનપૂજામા સ્વરૂપ (દેખવા માત્ર) હિંસા છે, પણ અનુબધ–પરિણામ રૂપ હિંસા નથી અનુબધ હિંસા અત્યત અહિતકારી હોવાથી વર્જ્ય છે ૩ એવુ અદ્‌ભૂત રહસ્ય સમજી ૪ વ્રત–મહાવ્રત ધારીને

, ग विशेष भप न्यागे तोहु मुनिराज,
अग त्रीजे साधुक आराधक पखाणीए,
गयाहुम दया, या नाहि ओर ठोर कहु,
एसा जाण प्यार ज्यु कुमत नाहि ठाणीए १४
दव जिनराज करो उसी जिनराज सम,
'रायपसणी' माही ज्यु प्रगट बताइ है,
'भगवति' माही जिनचैत्यकी शरण कही,
केताक अधिकार केवहु 'उवाइ' है,
द्रौपदीजी सती उक्ठे अग जिनबिंब पूजे,
सुरयाभ परे जिन वीरे बतलाइ है,
ऐसा अधिकार ठार ठार तोहु नवि माने,
त ता शठ केरे चित्त कुमति ज्यु छाइ है १५
समकिती देव तेहु कर जिनबिंब सेव,
एका भा आतारी[1] ... विभु नमतु है,

---

१ એક ભવાવતારી એવા-(એકાવતારી)

हियाए सुहाए खिमा निसेयादि बहुविध,[1]
पूजा फळ कहे जिन हियेमें गमतु है,
विजा जघा चारण ज्यु जात्रा रुचकादि दिप,
वादी जिनचैत्य चित्त मोहदु समतु है,
जिनबिंब रुप मत्स्य मत्स्यको आकार देखी,
समीज्ञान[2] पायके मिथ्यातकु वमतु है   १६
दयाहुमें धरम धरमहुमें दयाभाव,
दया अरु धर्म त विभिन्न नहि जाणीए,
नैठके मधाम मितिधार गुरुगम रीत,
परम पुनीत दया धरम वखाणीए,
ऐसो है सिद्धात सार कोटी ग्रथको विचार,
हिरदेमें धार परतित गाढी ठाणीए,

---

१ હિતને માટે, સુખને માટે, ક્ષેમને માટે, નિ શ્રેયસ-કલ્યાણ તેને માટે, અને પરપરાએ મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે આ જિનપૂજા છે, એવો સિદ્ધાતમા મૂળમા પાઠ છે

२ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન

या-[1] परमाण निज प्राणके समान जाण,
चिदानं प्यारे चित्त दया भाव आणीए १७
-- ज्युं सिद्ध आप जीने कोउ फिर साय,
-- चा सुमेर एहु वात मानीए,
-- पृथ्वी आश[3] नाम होय तोहु पण,
हिसाके करत धर्म स्वप्नु न मानीए,
री अरास प्रभात हान और महानिप-
पर सुरद्र्वे सुधाके बिंदु यदि आनीए,
यात परमाण निज प्राणके समान जाण,
चिदानद प्यारे चित्त दया भाव आणीए १८
-मा दाउ भेद[4] जाण इतर ज्यु नही देव,
ता ता भेद सतगुरु कृपायी निपाइए,

---

१ જેથી પરિણામે ૨ સિદ્ધ-મુક્ત જીવ ફરી અવતાર લેય, કોઇ ઝેર ખાઇને જીવે-ન મરે, સુમેરૂ-સુરગિરિ અડોલ છતા કંપે એ અસભવિત ૩ પૃથ્વી ઉલટીને આકાશમા જતી રહે તો પણ ૪ દ્રવ્ય ભાવ બે ભેદે

तातें सतगुर सेन कीजीए सुनित्यमेव,
धार ऐसी टेव प्रेम पग्ग लगाइए;
सो ता देव धर्म गुरु घटमें निकट गेरे,
ताकु खोजवेकु अरु और कहा जाइए,
वेकु कर एक जोय दुविधा न धरे कोय,
ोनि रुप होय शुद्ध ज्योतिमें समाइए. १०,
याके समान जग साधना न आन[1] जान,
याहु प्रधान जग सत ज्यु कहतु है,
ीव दया काज सहु त्याग गमरो समाज,
च जिनराज पचव्रत ज्यु गहतु है;
ाळ मयइ योग परिमा जावीत्र चोर,
ोनिहुको त्रास भली भांतथु सहतु है,
ाडी जगजाळ निज सगति सभाळ ते तो,
चिदानन्द प्यारे शिवरमणी लहतु है. २०

---

१ प्रधान

अभय प्रधान दान कह्यो जगभान[1] तें तो,
ऐसो निज ज्ञान मुनिराज नर पाइए,
मुनि पद धार तें सभार आपाआप तें तो,
अध्यातम सागर सिद्धांत माही गाइए,
तिनके पादारविंद पूजत सुरींद वृंद
आनंदकंद वंद तें तो निसदिन ध्याइए,
तिनहुको ध्यान धर उत्तम विवेक कर,
चिदानंद आप रूप आपमें समाइए ७१
दया दया भाखे पण राखे न विवेक हिय,
ते तो नर प्रगट पशु समान कह्या है,
जाकु न विवेक जोलो सिद्ध नहि काज ताको,
दया रूप धरम जिनके माही कह्या है
जाके हिरदे विवेक माइ ज्ञाता अतिरेक,[2]
तिनहु सुतत्वको सरूप साचो लह्या है,

---

૧ સર્વ દાનમાં અભયદાન પ્રધાન છે, એમ જગતના ભાનુ એટલે સૂર્ય–સર્વજ્ઞ એવા દેવજી ભગવતે ભાખ્યુ છે
૨ અતિશય

तत्वके सरूप विनजाणे पक्षपात ताणे,
ते तो महामोह रूप नदीयामें वयो है. २२
पश्या हु तो वेद पिण जाण्यो नही साचो भेद,
वेदमें अहिंसा रूप धर्म धर्म कह्यो है,
लक्षण अहिंसा ज्यु बतायो हे धरम केरो,
तेहु तो वचन भागवत माहि रह्यो है,
आप जो बतायो ते तो भावरूप जाण्यो नही,
तें तो पक्षपात केरो गाढो[1] पक्ष गह्यो है,
तत्वके सरूप विनजाणे पक्षपात ताणे,
ते तो महामोह रूप नदियामें वह्यो है. २३

सवैया तेइसा

आरज क्षेत्र लहे कुळ उत्तम, जोग लहा सत संगत केरो,
दीरघ आयु आरोग्य दशा सुख, रिद्धि बहु परिवार घणेरो,

---

१ ભારે આગ્રહ પકડ્યો છે

[illegible] दिव्यपात दहु दिश[1], रोग मिटे भवभाव घनेरो,
[illegible] फल पावु ज्यु, ऐसि दयासे रम्यो मनमेरो. २४
[illegible] सेवहु जैसें नहे कोउ दामिको चेरो,
[illegible] निद्र निद्र विराजत, तेज प्रताप [illegible] ज्यु घनेरो
[illegible] अंतर, दोष [illegible] यात अंधेरो,
[illegible] फलजाक [illegible], ऐसी दयाम रम्यो मनमेरो २५
[illegible] मिथ्याधर, ज्ञान बिना बहु जीव सतावे,
[illegible] जार हुतासन अंग जरावे,
[illegible] गणगठ पाणीमें नित नहावे,
[illegible] भाव बिना [illegible] रूप कहो किम पावे? २६
आप समान [illegible] सहु जीवकु, पीड नही परकु उपजावे,
समता [illegible] नित [illegible]ावे,
अल्प आहार [illegible] निरूपश योग [illegible] तन तावे,
करणी [illegible] भावना [illegible] यात्रि [illegible] पावे २७

१ [illegible]

थावर जंगम और चराचर, ब्रह्म स्वरूप वेदांत वखाणे,
व्यापक रूप सबे घट अंतर, ऐसो विवेक हिये निज आणे,
त्याग विराग निरंतर धर मन, धार क्षिमा परपीड पीछाणे,
यातें र पूर्ण ब्रह्म आराधन, पूरण ब्रह्मक्रिया कोउ जाणे. २८
धारके भेख विवेक विना शठ, नाहक लोगनकु भरमावे,
जीवके घातमें धर्म जहे तद्र,[1] पापको कारण कुण कहावे?
देखो महा परपंच प्रभु मोहको, जैसो विवेक हिये नहि आवे,
नाहीं डरे करतो अघ[2] ते नर, क्यों रसातलकु[3] चल्यो जावे २९
आरंभ के करता हिरदे दया, नाहि रहे लवलेश ए प्यारे!
येहि विचारकु धार हिये मुनि-राज भये जगजालसें न्यारे,
अंतर ज्योति जगी घट जाकुं, ताकु तो लोक देखावे सु कयारे[4]
कारज सिद्ध भयो तिनको जिन, अंतर मुंड[5] मुंडाय लियारे. ३०

---

૧ જીવની હિંસા કરવાથી જો ધર્મ-પુન્યની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો ૨ પાપ ૩ નરકમાં ૪ તેને તો લોક દેખાવો (લોકરંજન) કરવાનું પ્રયોજન શું? ૫ મન.

सवैया एकत्रीसा

जैसे कोउ रुधिरसो रंग्यो ज्यु मलिन पट,
रुधिरसें धोया कहु उजलो न होत है,
तैसे हिंसा करणीसी पाप दूर कीयो चाहे,
तेसे शठ कन महामिथ्या तोत[1] होत है,
निरमल नीरसें पखालत मलिन चिर,
नाम रूप देखपर जसो जाको पोत है,
तैसे शुद्ध दयासें भावित करे आतमा सो,
सिध्धके समान आप भिन्न रूप होत है. ३१
कंचन सुमेर[2] सम भूमिदान देव एक,
एकने ज्यु एक दोउ जीवकु बचायो है,
कंचन सुमेर महीदानथी बहुत विध,
जीवदान अधिक पुराणनमें गायो है,
इणविध भावदान हिरदे निरक आण,
याते याम मेरा मन अधिक लोभायो है.

---

૧ શુકપાઠી ૨ કંચનનો મેરુ

मूलभेद परतु जे परखागे ते तो साचो भेद,
सतगुरु निरुपाधी सो तो हमे पायो है. ३२
सहु जीव जीवनकी इच्छा मनमांहि राखे,
मरवो अनिष्ट सहु प्राणीकुं लगतु है,
ऐसा ज्यु अकाज महादोषको समाज तेमे,
मूढ जन मोहवश अधिक पगतु है,
पावे सो नरक दुःख शुभ काजथी विमुख,
हिंसाके करन अति क्रोध ज्यु जगतु है,
यातें आतमारथी पुरुष एसें काजथकि,
लाख गाउ प्रथमहि दूर ज्यु भगतु है ३३
दया रूप करणी[1] विवेक पतवार[2] जामे,
दुविध सुतप रूप खेवट[3] लगाइए,
दाडा[4] ए चतुर चार कीजीए सु अनगार,
मालिम[5] सुमन ताकुं तुरत जगाइए,
पाल[6] सुभ ध्यान मन ताण के तयार कीजे,
सुभ परिणामकेरी तोप ज्युं लगाइए,

१ शुकानी, २ कसन (उपरी) ३ पावडीओ (हलेसा)
[illegible]

सरावर फुट जळ गयु, परगा रडी जाय,
ज्यों शाक अमथो रगो रहा चेला किम थाय?
ગુરુજી! પાલિ નહો (ન વ કુન્તી પાળ નહીં,
પ્રજાને બરાબર પાળી નહીં, ... પાવા પાળી-છરી નહ
उमा टाढे थरहर. चरग न न थाय,
महिषी दुजे उतर क्या नाता किम थाय?
ગુરુજી! ચાગી નહો (ચાઢવાનુ વસ્ત્ર નહી,
એક ભા ! નહીં, ભેશન ચગવી નહીં)
पानी सागर भव मर, नेग गट उट
खता जाउ गरगो रखी, कहो चेला
ગુરુજી! પાડી નહો, (આભાની આ
ન ઉડાવી દૂધ્ય હેતુ પડયુ', પાડ
દ ! દીધુ નહી-છટકી, ઓગ પાડેની નહી
सोठो योठीन दख्यीओ, चोर ठठ
आइ कामिनी फिर गइ, कहो
ગુરુજી! જાગ્યો નહી (ઘેરે ...
આવી ગઇ, ઢોળ્યા છતા ન જાગતા
ગયા, ન જાગવાથી સ્ત્રી આનવી

सरावर फुट जव गयु, परजा रडी जाय;
त्रिया शाप नथा रह्यो, कहा चेला किम थाय?

गुरुजी ! पाळि नहीं (सरोवर फरती पाळ नहीं, अन्नने खराब पाणी नहीं ...क ...ळवा पाळी-छरी नहीं)

उभा गाढ परहरे, नारख कड न थाय,
महिषी दुज उतर कहा चेला किम थाय?

गुरुजी ! चाणी नहीं (गोढनानु वस्त्र नहीं, अरमानो ओक भ ग नहीं, भेंसने ना ।ी नहीं)

पाकी नारा मख गर, मेग गड उटकाय,
... ग पाळ वानो लखी, कहो चला किम थाय?

गु जी ! पाटी नहीं, (आभानी गाख पाडेली छता पा..र्या नृप्या ...हेवु पडयु, पाटी न होवाथी ले शे दे ग ई धु नहीं-छटकी, ओळ पाडेली नहीं तेवी वाडी आवी)

घोडो घोडी न हथ्थीओ, चोर ढढोळ्या जाय,
आइ कामिनी फिर गइ, कहा चेला कीम थाय?

गुरुजी ! जाग्यो नहीं (घोडा जाग्या नहीं तेवी घोडी आली गई, ढ ढोळ्या छता न जागवाथी च र चोरीने चाल्या गया, न जागवाथी स्त्री आवी चाली गई)

